

Arne Jon Isachsen

VINTERBREV

Desember 2006

BOKHANDLEREN I PARIS

”Har De bøker på engelsk”, spurte jeg. ”Overhodet ikke”, var det kontante svaret.

Bokhandelen der denne tildragelse fant sted, heter Compagnie. Den ligger i Paris. Ikke hvor som helst i Paris. Men rett ved Place de la Sorbonne. I området der Sorbonne-universitetet okkuperer de fleste omkringliggende bygningene.

Går det an, tenkte jeg, at man til de milde grader er seg selv nok? Hvordan våger man i en bokhandel ved Sorbonne helt å se bort fra hva som skrives på andre språk enn sitt eget? Skal man være på fronten for utvikling av ny kunnskap – og det er hva vitenskap dreier seg om – er engelsk et ”must”.

Åtte dager senere sitter jeg på flyet hjem. Skjønner litt mer av bokhandleren i Paris.

LOI GALLAND

Knapt noen annen by er triveligere å spasere i enn Paris. Trygt og sikkert. Elegante bygninger og brede boulevarder. Folk overalt. Vakker belysning. Liv og røre.

Mens andre er på rypejakt i norske fjell, jakter jeg etter Frankrike og det franske i landets hovedstad. Etter å ha vandret rundt i Paris en hel lørdag, og sett alt fra Notre Dames og Lovre til Triumfbuen og Latinerkvarteret, blir man temmelig matt. Ikke bare i beina. Frankrike har så utrolig mye å vise for seg. Det finnes knapt et land i verden med flere kulturskatter. Ikke rart at Frankrike er verdens største turistland, med vel 70 millioner tilreisende hvert år.

I

I de brede boulevardene med trær i midten eller langs sidene, ser man turister i strie strømmer. I luksusbutikkene i Avenue Matignon, bare et steinkast unna den norske ambassaden, er det priser vi neppe finner i Norge. Et skjørt i grønt til 20.000 kr. En kjole i rosa til det dobbelte. Og en liten, hvit veske i krokodilleskinn til vel 100.000 kr. Hver sin smak, sa bonden, han drakk, mens de andre sloss. En pent brukt Corolla vil jeg heller ha enn en splitter ny veske. Uansett krokodiller.

Men Paris er mer en brede boulevarder og neonlys. Her er smågater med lokale kjøpmenn på noen hjørner, små barer på andre. For den som er kjent – eller har flaks – små restauranter med så god mat at det knapt er til å tro. Og til priser som på norske veikroer, vin inkludert – i Paris altså. Nå som for den gang for 36 år siden, da jeg som nybakt siviløkonom jobbet et halvt års tid i Paris, koster en entrecotes med pommes frites (alle tre t-ene skal uttales) 12-15. Den gang i franske franc, nå i euro. Pussig. Den 1. januar 1999 ble FRF låst ugjenkallelig til EUR til prisen 656 FRF = 100 EUR. Mon tro hva inflasjonen har vært i Frankrike siden 1970? Nærmere granskning avdekker at om vi setter den franske konsumprisindeksen i 1970 til 100, står den nå i 606. Eureka! Den franske francen har falt med en faktor på seks. Og euroen har en verdi på vel seks ganger francen. Ikke rart at mange franske priser i dag er som den gang – bare i annen valuta.

Undrer meg på hvordan disse småbutikkene som man ser overalt i alle franske byer, kan overleve. Hvorfor blir de ikke utkonkurrert av Rema, Rimi, Kiwi og hva de tilsvarende standardiserte kjedeforretningene måtte hete?

II

Loi Galland heter en lov. Den kom i 1996, men overtok for en tilsvarende fra 1963. Hensikten med denne loven er å sikre at store selskaper ikke misbruker sin markedsrett. En måte å bruke rå makt på er å holde kunstig lave priser i en periode der en ny aktør prøver seg. Vi husker godt hvordan SAS prøvde å ta rotta på Norwegian nettopp på denne måten.

Men Loi Galland har ytterligere et formål; nemlig å legge forholdene til rette for at småsjapper i bykjerner over hele Frankrike kan sikres et næringsgrunnlag. Loven hviler på forestillingen om en rettferdig pris, "le juste prix". For merkevarer er det ikke anledning til å sette prisen lavere enn den rettferdige, hvilket betyr at prisen ikke kan settes under innkjøpspris.¹ Når i tillegg produsenter av merkevarer, det være seg Nestlé pulverkaffe på glass, osten Caprice de Dieux i sin ovalaktig pappeske eller Evian vann på plastflaske, ikke kan prisdiskriminere, dvs. listepreisen er den samme for alle kjøpere, blir konkurransekraften til de store og effektive kjøpesentra mindre overfor småhandlerne i bykjernen enn hva bildet er hos oss.

Store kjedeforretninger har gjerne sine egne merkevarer. Her står de friere i prissettingen. Men anledningen til å reklamere for slike varer på fjernsyn er sterkt begrenset.

Forretninger som legger ned virksomheten, fritas fra ikke å kunne selge til under innkjøpspris. Videre er det anledning til å holde salg, men bare to ganger i året, i perioder fastsatt av myndighetene. Minner om gamledagers Norge. Da mødre tok med seg barna og barnetrygden og handlet sko på høstsalg.

III

Fagøkonomene er ikke særlig glade i Loi Galland. Når konkurranse på pris begrenses, vet vi at bieffekter ikke er til å unngå:

- Altfor store overskudd
- Invitasjon til omgørelser
- Konkurranse på andre parametere enn pris

Stordriftsfordeler preger virksomheten til hypermarkeder som gjerne er lokalisert utenfor bykjernen. Når den større effektiviteten ikke kan tas ut i form av lavere pris, til glede for forbrukerne, legges forholdene til rette for fete fortjenester. Disse gode inntjeningsmulighetene skaper i sin tur ønske om flere slike hypermarkeder. Men her er strenge reguleringer. Lokale myndigheter må rådføre seg med lokale kjøpmenn før eventuell tillatelse blir gitt. Forholdene legges til rette for korrupsjon og kickback. Det hele minner litt om forholdene i Kina. Der er det langt verre. Men mekanismene er de samme: Diskresjonær makt til myndigheter, som gir opphav til det som på fagspråket kalles "economic rent", dvs. ulike former for ekstrarfortjeneste. Ofte utilsiktet og ulovlig sådan. Rent konkret, om du driver en liten butikk i nærheten av der et hypermarkedet planlegges, kanskje du kan gå med på det om noen ti- eller hundre-tusen euro skifter eier under bordet?

Det siste kulepunktet – konkurranse på andre parametere enn pris – kjenner vi godt fra den norske bankverden. Under kredittrasjoneringens dager, der renten var fastsatt godt under et markedsklarere nivå, var det ikke grenser for hvor mange bankfilialer vi skulle ha i landet vårt. Konkurranse på nærvær og hygge fikk forrang fremfor

¹ I Norge snakker vi heller om en "riktig" pris enn om en "rettferdig" en. Når ivrige salgspersoner bruker uttrykket "hyggelig" pris, blir jeg lett skeptisk. Hyggelig for hvem?

konkurransen på rente eller pris. Over 900 bankfilialer har forsvunnet i Norge de siste tyve årene, dvs. mer enn fire av ti er borte.

IV

Produktiviteten i fransk økonomi er god. Men med friere konkurranse i varehandelen ville den vært enda bedre. Og prisnivået vært lavere. Ta bort Loi Galland, sier tidligere sjef for IMF, Michel Camdessus, og prisene på konsumvarer i Frankrike ville falle med hele 5 prosentpoeng.²

Men er det så sikkert da at den jevne franskmann ville bli lykkeligere om man tok vekk Loi Galland? La oss snu på flisa. Frankrike *har* sin Loi Galland. Mon tro hvorfor? Hva er de gode sidene ved denne loven? Her har du noen:

- Tradisjon med småbutikker i bykjernene bevares. Det har verdi i seg selv.
- En trivelig livsstil for småhandlerne selv.
- Ofte spør vi: Hva skal vi gjøre med de eldre? Enn om vi heller spurte: Hva skal de eldre gjøre? Med småbutikker spredt rundt i nabolaget har de eldre samlingsplasser. Har du ikke sett den livlige morgenstemningen ved syv halv-åtte tiden hos bakere i franske landsbyer? Og igjen ved tolv- ett-tiden. Ferske må baguettene være. Anledningen til å kombinere innkjøp av mat med en liten prat, er noe mange pensjonister ikke lar gå fra seg. De eldre i Norge klager over ensomhet – det er deres største problem. Hvor mye ensomhet de eldre i Frankrike sliter med, vet jeg ikke. Men at de vil bli mer alene om Loi Galland forsvinner, det er det liten grunn til å tvile på.
- Med et levende butikkliv blir det et levende nærmiljø. Man følger med. Passer på hverandre. ”Gardskjerringa” er det blitt så populært å snakke om savnes i Norge – med omsorg for eget nærmiljø. En levende stand av småhøkere er et viktig bidrag i så henseende, Frankrike rundt.
- Folketomme bykjerner er problem i mange land. Som gir fritt løp for uønskede aktiviteter av ulike slag. Loi Galland bidrar til stabilitet, til at det er trygt å trave nesten overalt i Paris når som helst på døgnet.
- Også så praktisk da! Bare å stikke ned på hjørnet om du skulle trenge tannpasta og deodorant, melk og brød, appelsiner og epler.
- Din personlige nærbutikk stiller opp for deg. Kjente fjes over alt. Hva har vi å skilte med i Norge? Den samme Narvesen, Seven-Eleven og Mix, enten du er på Toten eller i Trøndelag. Med stadig nye tenåringer bak disken. Mange holder ut like mange uker i jobben som pølsene ligger minutter i det varme vannet.
- Renere miljø når man ikke alltid må kjøre for å handle.

Sammenfatningsvis, å legge forholdene til rette for ordninger som har som konsekvens at man avstår fra litt målbart BNP, men til gjengjeld får betydelig mer av ikke-målbar hygiene, er det så dumt?

² Se OECD Economic Surveys. France, Volume 2005/10, Paris, side 154.

SOLIDARITETEN SOM FORSVANT

Frankrike har tradisjon for uro, oppløp og opprør. Kan tenke på alt fra stormingen av Bastillen 14. juli 1789, som førte til at Ludvig den 16. og hans dronning Marie Antoinette noe senere ble et hode kortere, til studentopprøret i mai 1968 som innledet en periode med forakt for det etablerte.

Gatas parlament er en realitet i Frankrike i større grad enn i andre europeiske land.

På samme vis som kinesiske ledere er vare for uro på *landsbygda*, og nettopp derfor ser med bekymring på de raskt økende forskjellene mellom by og land, og de spenninger disse forskjellene skaper, ikke minst fordi de i stor grad har sammenheng med utbredt korrupsjon, der kadrene i kommunistpartiet fører an, er franske myndigheter vare og engstlige for opptøyer i *byene*.

Og opptøyer og demonstrasjoner har man nylig hatt – i to bølger.

I

Den første bølgen startet etter at to muslimske tenåringer omkom på flukt fra politiet som skulle sjekke ID-kort, i den fattige forstaden Clichy-sous-Bois utenfor Paris. I løpet av en ukes tid spredte uroen seg over hele Frankrike – i alle de femten store byområdene ble det brent biler og kastet stein og flasker. Bråk og uro preget bybildet natterstid. Etter nok en uke – den 8. november 2005 – fant president Jacques Chirac tiden moden for å innføre unntakstilstander. Det gir ordensmyndighetene friere hender. Portforbud kan innføres, samling i gatene forbys, og husundersøkelser gjennomføres. Men bilbrenningen fortsatt. Toppen ble nådd med 1408 biler opp i røyk natten til 11. november. Fem døgn senere ble bare 163 biler brent. Og regjeringen kunne konstaterte at man var tilbake i en ”nesten normal situasjon” – det vil si et nattlig forbruk på om lag hundre biler.

Opptøyene høsten 2005 kom overraskende på de fleste. Men egentlig har grunnlaget for det som hendte ligget og ulmet i lang tid. Den franske modellen for integrering av folk fra andre kulturer og land – ofte fra tidligere franske kolonier – fungerte godt til langt ut på 1970-tallet. Muslimske innvandrere fra Nord-Afrika, særlig Algerie som vant sin selvstendighet i 1962, fant seg godt til rette i byer som Marseille og Paris.

Etter hvert som stadig flere kom, valgte franskmennene en modell som de vel i dag angrer på; egne bydeler – såkalte *banlieues* – utenfor de store byene, med enorme – og ”ufranske” kunne vi vel si – boligblokker, i stor grad for folk fra andre land. Når arbeidsledigheten stiger, blir ufaglært arbeidskraft fra tidligere kolonier hardt rammet. Ungdommer uten jobb, med foreldre i samme situasjon, boende i ghetto-lignende forstader, får lett en følelse av varig ekskludering fra samfunnet. Som i sin tur kan gi opphav til både håpløshet og raseri.

Opptøyene i Frankrike høsten 2005 hadde ikke noe markant preg av religiøse motsetninger. Her var det ikke muslimer mot kristne. Rett nok tok mange muslimske ungdommer del i urolighetene. Men også annengenerasjons innvandrere fra Portugal så vel som fattige franskmenn gav sitt besyv med. Frykten mange i dag har er at religiøse motsetninger skal skape en bredere kløft mellom de ulike befolkningsgruppene i Frankrike.

II

I Frankrike gir ikke offentlig statistikk tall for de ulike religionenes utbredelse. Den enkelte står i sentrum. Ingen har noe med hvilket trossamfunn du måtte høre til. Religion og etnisitet er ikke kriterier for noe som helst offentlig bistand eller ytelse. All offentlig virksomhet skal være religionsnøytral. "Affirmative action" à la USA, dvs. at minoriteter har forrang til f. eks. studieplasser, strider mot fransk lov.

Det er på denne bakgrunnen vi må forstå den skarpe debatten en tid tilbake om forbud mot hijab – muslimske kvinners skjerf – i franske skoler. En debatt som endte med at man ikke kan bære *demonstrativt* religiøse tegn på skolen. Det være seg et muslimsk skjerf som dekker ansiktet. Eller et stort trekors over brystet, i snor rundt halsen.

Forbudet mot tildekkende skjerf virker trolig frigjørende for muslimske jenter. Imidlertid kan man på private skoler tillate slik kledning. Hvilket har ført til en noe paradoksal situasjon: Katolske skoler har muslimske elever – med skjerf.

III

Den andre bølgen av uro sørget myndighetene selv for å sette i gang.

Dominique de Villepin, som mange vil huske for innlegget han holdt i FN vinteren 2003, der han som fransk utenriksminister talte Det hvite hus midt imot, før USA likevel gikk til krig mot Irak, tok i mai 2005 over som regjeringssjef etter Jean-Pierre Raffarin. Den nye statsministeren tok signalet fra arbeidsløse forstadsungdommer på alvor. Som et svar på de urolighetene vi nettopp har beskrevet, sørget Villepin for en ny lov om arbeidskontrakt for ungdom. I den såkalte CPE (Contrat première embauche), eller førstegangskontrakt, gis arbeidsgivere anledning til å avskjedige en arbeidstaker under 26 år uten noen spesiell grunn, med kort varsel, om vedkommende har vært ansatt kortere enn to år.

Hva nytte kan fattig forstadsungdom ha av en slik lov? *Når det blir lettere å avskjedige folk, blir det også mindre risikofyllt å ansette dem.* Marginale arbeidstakere kommer lettere i jobb. Det kan være åpningen som skal til for at de skal te seg som folk – bli samfunnsnyttige mennesker – tenkte vel Villepin. Men uttrykte seg neppe slik.

Men om ungdommer i *banlieues* har glede av en slik lovendring, hva skyldes da alt det bråket vi fikk? For det fikk vi. Studentene demonstrerte. I et omfang man ikke hadde sett siden mai 1968. Universiteter ble okkupert. Streiker organisert. En dag i slutten av mars

2006 tok mer enn en million til gatene. Men det gjorde politiet også. I alt ble 4.500 arrestert under disse urolighetene. Mange av dem hadde ikke tidligere hatt kontakt med politiet og hadde langt fra profilen til ”criminal rioters”.

Her var mange besteborgerlige barn ute for å mæle sin egen kake.

IV

Mæle sin egen kake?

Ja, for med et rigid arbeidsmarked der ansettelser ikke så lett lar seg terminere, vil arbeidsgivere, det være seg private eller statlige, velge det trygge fremfor det risikofylte. Mohammed fra forstaden når ikke opp mot Pierre fra byen. Når man anser sannsynligheten større for at man vil angre på ansettelsen av Mohammed enn av Pierre, velges Mohammed bort. *Og det er til fordel for Pierre.*

Et gjennomregulert arbeidsmarked med sterkt stillingsvern fører til diskriminering mot svakere grupper. Hvilket er til fordel for de sterke. Som på den bakgrunn ser seg tjent med å gå imot endringer av lovverket som bedrer sjansen for at innvandrerdømt fra forstedene lettere får jobb. Og som på den måten avdekker sin egen egoisme. På den bakgrunn kan vi si at solidariteten fra studentopprøret i 1968 er borte.

Men hva annet kunne man vente? Sekstiåttene – dvs. dagens streikende studenters foreldre – har ikke holdt fanen høyt. Egeninteressen fikk etter hvert overtaket hos dem – eller oss – også.

V

Under urolighetene våren 2006, der studentene av pur egeninteresse demonstrerte mot CPE – loven om førstegangskontrakt – hendte det ofte at ungdom fra forstedene tok turen inn til bykjernene. Ikke sjelden gikk de til angrep på studenter i tog. Egentlig ikke så rart. Når det kommer til synet på CPE, er egeninteressen til Mohammed helt motsatt av egeninteressen til Pierre.³

VI

Så gikk det som det pleier å gå etter vedvarende uro i Frankrike. Myndighetene gav etter. Denne gangen ved at presidenten sviktet sin statsminister. Og loven om tøffere arbeidsvilkår for ungdom ble puttet i skuffen. Symbolske bidrag, som at TV-kanalen TF1 lot en ”black journalist of French Carriibbean descent” være nyhetsoppleser seks uker sist sommer – den første fargede franskmann med en slik jobb – kan neppe sees som et kraftfullt virkemiddel for integrering, til tross for de store overskriftene denne beslutningen vakte.

³ Franske samfunnsvitere synes enige om at urolighetene i forstedene var uorganiserte og uten bevisste mål. Heller ikke forstadsungdommenes aggresjon mot de demonstrerende studentene ansees som begrunnet med bevisst uenighet om f. eks. CPE.

For Dominique de Villepin, som raste nedover på meningsmålingene i denne perioden, kan det mislykkede forslaget om innføring av CPE ha vært det som gjorde at han ikke lenger er noen aktuell kandidat ved valget til ny president i Frankrike våren 2007. Innenriksminister Nicolas Sarkozy, formann for UMP – som er avleggeren av det gamle Gaullist-partiet og det førende på høyresiden – blir trolig de konservatives kandidat i kampen om å overta nøklene til Elyséepalasset.

VII

Lover puttet i skuffer er ofte som problemer feid under tepper. De underliggende konfliktene blir liggende å ulme videre. Urolighetene er igjen økende i franske forsteder. På ettårs-dagen for opptøyene kom det på nytt til oppløp i gatene. I Paris ble flere tusen politifolk kommandert ut for å roe gemyttene.

En helhetlig plan for hvordan nye landsmenn i franske forsteder skal finne sin plass i det franske samfunn mangler. Og mer alvorlig, noen genuin *vilje* hos franskmenn generelt og hos makteliten spesielt til å ta fatt i dette problemet synes fraværende. Når de grupper som føler at de faller utenfor samfunnet, ikke organiserer seg politisk innen de rammer det franske demokratiet setter, blir resultatet opptøyer og uro.

ET ELITISTISK SAMFUNN

Frankrike er kjent for sine Grandes écoles. Dette er høyskoler utenfor det regulære universitetssystemet. Relativt små enheter med klart fokus. F. eks. finner vi blant flere titalls ingeniørhøyskoler *École nationale supérieure des Mines de Paris*, populært kalt *Mines de Paris*, som utdanner folk med interesse for karriere innen gruvedrift.⁴

I

Etter den andre verdenskrigen ble en ny elitistisk høyskole etablert; *École nationale d'administration* (ENA) i Paris. Denne skolen har som formål å utdanne statstjenestemenn med sikte på å gi Frankrike et best mulig embetsverk. Det er tøffe opptakskrav og hard konkurranse om å komme inn. Et fire års bachelor studium – gjerne i statsvitenskap eller økonomi – er vanlig før man prøver seg på den halvannet år lange utdannelsen ved ENA.

Etter fullført eksamen blir studentene spurt hvor de helst vil jobbe, de beste først. *Énarques* som de kalles, glir inn i prestisje- og maktfylte jobber i den franske administrasjonen. Noen finner også veien til det private næringsliv. Felles for dem alle er viten om at de hører med blant de utvalgte. Nettverk skapes som over tid kan bety mer enn kunnskapene man måtte tilegne seg på skolen.

”Nettverkene i Frankrike er mer lukket og fungerer bedre enn nettverkene i England”, sa en som har rede på det. Han hadde i tankene *les énarques* i Frankrike sammenlignet med dem fra ”Oxbridge” – for Oxford og Cambridge – i England.

Ikke overraskende blir *les énarques* hyppig kritisert for sin arroganse og maktbrynde. Med noe henimot monopol på de mest innflytelsesrike jobbene i statsadministrasjonen, kombinert med muligheten for selv å delta aktivt i det politiske livet, er det ikke rart mange går med nesa i været. Det er nemlig slik at om du som embetsmann stiller til valg og vinner, vil du kunne få tilbake jobben din, om den politiske karrieren skulle stanse opp. Det var noe daværende statsminister Lionel Josepin benyttet seg av da han røk ut etter første valgomgang til ny president i 2002.

Videre er det slik at ENA-utdannede ofte får jobb som rådgivere for ministere, hvilket kan være et springbrett for egen politisk karriere. Ségolène Royal, den peneste presidentkandidaten i Frankrikes historie, ble rådgiver til president Francois Mitterand i en alder av 29 år, medlem av Nasjonalforsamlingen som 35 åring og statsråd 38 år gammel.

⁴ Opprinnelsen til les grandes écoles finner vi hos Napoléon – han trengte fagutdannete offiserer til hæren – derav den tradisjonelt sterke stilling til ingeniørhøyskoler som *Ecole Polytechnique* og *Ponts et Chaussées*.

II

I Frankrike er de på toppen seg sin fortreffelighet og dyktighet bevisst. Det kan da være passende med en viss dirigering fra oven i konkrete saker der store verdier står på spill, dog innen en kapitalistisk og hovedsak markedsorientert økonomi. ”Dirigisme” som et slikt system kalles, preger fransk økonomi mer enn andre lands.

”The French really don’t like the market”, sa en engelskmann som hadde bodd i Paris i tyve år. Uviljen mot markedet passer eliten bra.⁵ Det gir et relativt stort spillerom for ”dirigisme”. Imidlertid presser globaliseringen seg på.

Noen franskmenn ser globalisering som et anglosaksisk komplott rettet mot Frankrike, der siktemålet er å begrense muligheten for ”dirigisme”. Når globalisering i tillegg skaper identifiserbare tapere, blir utviklingen i retning av at hele kloden snart fremstår som ett marked, noe mange franskmenn misliker sterkt.

III

Grandes écoles, hvorav altså ENA er siste skudd på stammen, legger stor vekt på undervisningen. Kandidatene skal lære sitt fag og lærer seg å bruke det.

Med den prestisje og den vekt det franske samfunn legger på sine grandes écoles, er det økonomiske fundament for disse skolene vanligvis solid. Det samme kan ikke sies om universitetene. Mange av dem mangler adekvat finansiering. Kvaliteten i studiene og i forskningen er mange steder på en nedadgående trend. Annerledes kan det vanskelig være når deler av fransk forskning i dag minner om tysk matematikk på 1930-årene; som om det er en egen verden for det franske.

Bokhandleren ved Place de la Sorbonne er helt uinteressert i litteratur på annet språk enn fransk. Store deler av det franske akademia er seg selv nok. Og man går glipp av viktige impulser og korrektiver fra verden der ute.

IV

I Frankrike er skolevesenet på lavere nivå – École Nationale – likt over hele landet. Lærerne er ansatt direkte av Undervisningsdepartementet. Lojaliteten skal være til staten. Et sentralisert system.

Det følger prestisje med yrke som lærer. Men med et temmelig hierarkisk og autoritært oppbygget skolesystem, er trivselen ved franske skoler noe tilbake å ønske. Og elevene

⁵ Ja, markedet har sine svake sider. Fullt av dem. Se bare på den stadige skjevete inntektsfordelingen i land som USA og Kina. Markedet må styres. Settes rammer for. Men kjernen i en markedsorientert økonomi – eksistensen av alternative produsenter som gjør at den som ikke leverer det folk vil ha, velges bort – bidrar til effektiv utnyttelse av ressursene. Alternativet om at alle skal yte etter evne og motta etter behov, vet vi ikke gjør det.

skårer relativt dårlig i de såkalte Pisa-undersøkelsene der prestasjoner av elever i ulike land sammenlignes. Omtrent på nivå med norske skolebarn.

Et alvorlig problem er alle de som stryker. Fire av ti 15-åringer har gått minst ett år om igjen. Det virker stigmatiserende. I ung alder ser vi konturene av et klassesdelt samfunn.

Den prestisjen og autoriteten skolelærere kan omgi seg med vil lett virke hemmende på fornyelse og forandringer. Det er neppe noen fordel i dagens omskiftelige verden.

V

Universitetene trenger fornyelse og forandring. Det gjør også det franske skoleverket mer generelt. Faktisk også Grandes écoles, som man nå aner ikke alle er så "grandes" som man tidligere trodde. Men om det er en stor grad av enighet om behovet for fornyelse og revitalisering, hvorfor skjer det da så lite?

Ganske enkelt fordi mange med makt til å blokkere endringer er tjent med status quo. I tillegg kommer myndighetenes redsel for uro og opptøyer. Som statsminister i 1987, i co-habitation med president Mitterand, fikk Jacques Chirac folket mot seg da han prøvde seg på reform av skolevesenet. Han ble skremt og har siden alltid hatt respekt og engstelse for en folkevilje som gir seg utslag i opptøyer og demonstrasjoner.

Hvem er tjent med status quo? Et lite gjennomsiktig byråkrati der mange sitter med stor makt, tror jeg er et solid hinder for fornyelse i Frankrike. Herunder inngår lite forandringsvillige lærere, samt folk med papirer fra høyskoler og universiteter som eventuelt ville miste status etter en skikkelig gjennomgang av kvaliteten i den høyere utdanningen. Fagforeninger, der aggressivitet og krav synes omvendt proporsjonal med størrelse, er en annen propp i systemet. En tredje blokkerende gruppe er dagens franske studenter som i langt større grad enn andre lands, sikter inn mot en karriere i offentlig sektor. Sikkerhet for et fremtidig utkomme teller tungt. Det er nettopp hva den franske stat kan tilby.⁶ Det bestående vil mange under høyere utdanning gjerne bli en del av. Studentene blir således en konserverende faktor i samfunnet – ikke en kraft for fornyelse.

Mon tro om det i tillegg er noe grunnleggende konservativt og gammeldags i den franske folkesjelen? Noe som lengter tilbake til det forgangne?

⁶ Vi minner om at av G7-landene har Frankrike den største offentlige sektoren, målt som offentlige utgifter i prosent av bruttonasjonalproduktet. Hvilket har som konsekvens en større skattebyrde i Frankrike enn i de fleste andre land.